

KÜRESELLEŞME DÖNEMİNDE YERELLEŞME SORUNU

Doç. Dr. Birgül A. Güler

I.

Yerel yönetimlere bakışımız ya da elimizdeki yerel yönetim kuramları, Batı Avrupa liberal düşüncesi tarafından geliştirilmiş, yoğrulmuştur.¹ Buna karşın bu kuramlar, genellikle coğrafyası ve ideolojisi ihmal edilerek sunulmakta, tarihsel - ideolojik bağlardan kurtulmuş bir gerçek-üstülük havasında karşımıza çıkmaktadırlar. Sunulan örgü, her zaman ve her yerde olması gereken mükemmel tip örgüsüdür; bir yerde bu örgü yoksa, orada olgu "eksik" ya da "yapay"dır. Böylece bütün bir dünyayı, Batı Avrupa mükemmel tipine göre tanımak, tanımlamak ve sınıflandırmak zorunluluğu yaratılmaktadır. Liberalizmin bu körleştirme başarısı, tarihsel -belli bir yer ve belli bir zamana bağlı- olguları, evrensel -zamanlar ve mekanlar arası- olgularmış gibi sunmasından ibarettir.

Liberalizmin yerel yönetim kuramları, gerçekte yalnızca dünyayı algılamamızı değil Batı Avrupa gerçekliğini algılamamızı da bozan çerçevelerdir. Liberal yaklaşıma göre kapitalizm ve kapitalist kurumların başlıcaları, altı yüzyıllık bir kesintisiz evrim sürecinin ürünüdür. Yerel yönetimler, 12. yüzyıldan başlayarak kapitalizmin toplumsal nüvelerini koruyan güçlendiren, bu nüvelerle birlikte kendisi de sürekli gelişen, nihayet son yüzyıllarda kapitalist devletin oluşumuna "özünü" armağan eden yapılardır. Bu bakış açısı, yerel yönetim kurumunun feodalizmin tasfiye edilmesi sürecinde oynadığı ikili rolü görünmez hale getirir. 1789 Fransız Devrimi, 1832 İngiliz Reformu, merkezileşmiş kapitalist devlet iktidarını kurabilmek için, orta sınıfın (burjuvazinin) soyluluğa (aristokrasiye) karşı gerçekleştirdiği devrimlerdir; bu devrimlerin şiddetine doğrudan maruz kalan kurumların başında dönemin yerel yönetimleri yer alır. Bu savaşlarda yerel yönetimler karşı-devrimci sınıfların koruyucu duvarlarıdır; devrimler aristokrasiyi yerleşmeler arası ayakbaşı paraları, farklı ölçü-tartı ve vergilen-

¹ Bu yazı, 12 Mayıs 2001 günü TAKSAV tarafından düzenlenmiş olan konferans metni temelinde kaleme alınmıştır.

dirme sistemlerinin koruyucu duvarları olan yerel yönetim sistemi ile birlikte yok etmiştir. Yerel yönetim kurumu, kesintisiz evrimi içinde kapitalizmin koruyucu meleği / ürünü olmamıştır; büyük burjuva devrimlerinde karşı-devrimci sınıfların koruyucu duvarları olarak iş görmüştür.

Merkeziyetçi kapitalist devlet ortaya çıkmadan önce, merkeziyetçi devlet örgütlenmesinin monarşiler döneminde kuruluşunda büyük mücadele vardır; yerel yönetimler bu mücadelede çok önemli bir araçtır. Örnek olarak, Osmanlı Devleti 19.yy'da kapitalist değil feodal bir devlettir. Bu yüzyılın Tanzimat Reformları, merkezileşmiş devlet gücünü tam olarak ortaya çıkarabilmek amacını, Batı tipi yerel yönetimleri kurarak gerçekleştirmeye girişmiştir. Liberal bakış açısından bu durum "paradoks" olarak algılanır: Merkezileşmeyi yerel yönetimler eliyle gerçekleştirmek!

Tanzimat Reformları, merkezileşmiş devlet gücünü kurmak hedefine ulaşmak üzere, feodallerin elindeki *bireysel ayrıcalıklara* son vermiş, ayrıcalıkları *sınıfsal ayrıcalık* olarak yeniden düzenlemiştir. Dönemin yerel yönetim kurumsallaşması, bu operasyonun aracı olmuştur. Tanzimat'ın ortaya çıkardığı yerel meclislerin üyeleri büyük topraksahipleridir; ama üyelik çeşitlenmiş ve egemenlik kullanımında tefeci-tüccarlar da kendilerine açılan yerleri doldurmuşlardır. Bu dönemde yerel yönetim reformunun özü, egemenliği bireysel ayrıcalıklar formundan sınıfsal ayrıcalıklar formuna dönüştürmektir. 1840 yılından 1856 yılına kadar Osmanlı Devleti, mülkü üzerinde yerel yönetim sistemini oturtabilmek için pekçok ayaklanmaya karşı koymak zorunda kalmış ve kararlılıkla karşı koymuştur. Aynı şey Çarlık Rusyası'nda da yaşanmıştır. Çarlık Rusyası'nın tek tek bireysel ayrıcalıklar kullanan feodallerinin bireysel ayrıcalıkları, yerel düzeyde yaratılan meclis sistemlerine devredilerek, sınıfsal ayrıcalık haline getirilmiştir.

Merkezileşmiş devlet gücünü kurmanın evrensel formülü! 19 yy. yerel yönetimlerinde seçim yoktur, seçim kapitalizme özgü birşeydir. 19 yy. sonlarında, hatta 20 yy.da kendini inşa etmiş birşeydir. Bundan önce meclis dediğimiz yapı bir yörenin feodal beyinin birey olarak ayrıcalık biçiminde kullandığı tüm egemenlik yetkilerini gasp eden yapıdır. Meclisin içerisinde o feodal beyin ve temsilcilerinin yanı sıra, orada yavaş yavaş gelişmeye başlamış olan tüccar sermayesinin, eğer varsa o yörede gelişmeye başlamış olan manifaktür ya da sanayi sermayesinin temsilcilerini de mecliste sandalye sahibi yapmak anlamına gelir. Meclisle yeni gelişen egemen sınıflara, yeni gelişen toplumsal zümrelere diyelim, iktidarda yer açma şansı yakalarsınız ve yönetmek ayrıcalığını, bireysel ayrıcalıktan meclis yoluyla sınıfın ya da seçtiğiniz sınıfsal zümrelerin ayrıcalığına dönüştürürsünüz. Böylece merkezileşmiş devlet gücünü yaratmak için ihtiyacınız olan geleneksel iktidar kalıplarını kırmış olursunuz. Feodal devletler henüz varlığını korurken başlayan merkezileşmiş devlet gücünü yaratma mücadelesinde ve kapitalist devlet iktidara oturduğunda, yeni sınıflar kendi iktidarla-

rını yerel yönetimler aracılığıyla kurmuşlardır. Bunu görmek son derece önemlidir. Eğer yerel yönetimi devlet-toplum karşıtlığı içinde görürseniz, devlete rağmen toplumun verdiği mücadelenin payandası ya da aracı diye görürseniz, feodalizmin merkezileşmiş devlet gücüne geçiş aşamasında yerel yönetim aracını gerçekte feodal devletlerin kendisi tarafından kullanılmış olduğunu görme şansınız kalmaz. Liberalizm, işte bu yüzden devlet merkezleşip dururken gündeme birden bire yerel yönetimin girmesini saçma bir durum, durumda sapma, paradoks olarak görmektedir.

Feodal dönemde devletin merkezileşme sürecinde yerel yönetim, bireysel ayrıcalığı tasfiye, ayrıcalığı sınıfa devretme anlamında çok önemli bir iş görmüştür. Tarihsel bir anda yüklendiği işlev. 1789 da yeni sınıflar Fransa'da iktidara geldiğinde yaptıkları iş, ilk üç hafta içerisinde Fransız mülki sisteminin ve yerel yönetim sisteminin hem sınırlarını, hem adlarını, hem yetkilerini, hem de onların merkezi yönetimle olan ilişkilerini yeniden tanımlamak olmuştur. 1789 devriminin hemen sonrasında, ilk üç hafta içerisinde yapılan en temel çalışmalarından biri, devletin ayaklarını taşrada yere bastığı bu yapıyı yeniden düzenlemektir. 12 yy. dan beri gelen geleneksel yerel yönetim duvarlar "tarihin süpürgesiyle süpürülmüştür". Bu güçlü süpürge ile süpürülenlerin başında 600 yıllık gelenekle gelen yerel yönetimler vardır. 600 yıllık geleneğe sahip olan yerel yönetimleri terketmeme mücadelesi verenler, artık yenilmiş olan feodal egemenlerdir. Eğer liberalizmin sürekli evrim çizgisini ve kapitalizmle yerel yönetimi bu kadar bütünleştiren açıklamalarını kabul ederseniz, tarihin bu renklerini görmek mümkün olmaktan çıkar.

Kapitalizm, "Doğu" ülkelerinde olduğu gibi, Batı Avrupa'da da bir kez kendini iktidarda kurduğunda, kendi devletini yarattığında, bütün yerel yönetim örgütlenmesini, yukarıdan aşağıya yeni sınıfları iktidara taşıyacak biçimde, karar verme mekanizmalarında yeni sınıflara yer açacak biçimde yeniden kurgulamış, yeniden yapılandırmıştır.

Tarihsel gelişme şunu gösterir: Yerel yönetimler zaman zaman toplumun en gerici sınıflarının kendilerini savunma ve yeniden inşa aracı olmuştur. Zaman zaman da toplumun en ilerici güçlerinin kendilerini savunma ve kendi hedeflerini yeniden kurma aracı olarak iş görmüştür. Dolayısıyla tarihte hep ilerici noktada duran, hep demokratikleşmeyi açan, toplumsal mücadelede gerici unsurlara karşı ilerici unsurların ayaklarını bastıkları şaşmaz bir platform olmuştur.

II.

Benzer bir şeyi bugün de yaşıyoruz. Küreselleşme çağında yerel yönetimler kendilerine özgü bir rol üstlenmiş durumdadır. Eğer liberalizmin o kesintisiz evrimci ve hiçbir farklı rengi içermeyen, yerel yönetimleri ne olursa olsun top-

lumsal mücadelenin ilerici noktalarında gören teorisiyle bakarsak, bugün şunu savunmak zorunda kalırız: "Çıkarılan yerel yönetim yasa tasarıları desantralizasyon - yerelleşme tasarılarıdır. O halde bunlar desteklenmelidir." Ama eğer liberalizmin körleştiren çerçevesi kırılırsa, tarihte olduğu gibi günümüzde de çok renkli bir harita ile yüz yüze gelinecektir. Bu harita karşısında savunulacak önerme tam tersinedir: "Bu yerelleştirme, küresel sömürgeciliğin iktidara yerleşme politikasıdır; bu politikanın yasaları reddedilmelidir."

Küreselleşme süreci, 1980'den başlayarak "kaçınılmaz" son gelişme olarak ilan edilmişti. Bu kaçınılmazlığın başlıca gereği sosyal devletten ve ulus-devletten kurtulmak; bunun için özelleştirme politikasına hız vermek olarak saptandı. Küreselleşmenin yolunu açacak özelleştirmelerin tanımlayıcı özü, kamu mülkü ve kamu hizmetlerinin devredileceği özel sektörün yerli-yabancı ayırımını tanınamasıydı. Açıktır ki, her bir devlette kamunun tasfiyesi ve bunun yalnızca ulusal özel sektöre devri, küreselleşmeyi gerçekleştiremezdi. Uluslararası tahkim sisteminin yaygınlaşması, Uruguay Görüşmeleri'nin GATS (Hizmet Ticareti Genel Anlaşması) Anlaşması ve DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü) kurumunun doğması ile sonuçlanması, özelleştirme politikasının aynı zamanda "yabancılaştırma" politikası olduğunu gözler önüne sermiştir.

Sosyal ve ulusal devlete karşı özelleştirme - yabancılaştırma politikaları ile ilerleyen küreselleşme süreci, geriye kalanları da süpürmek üzere ikinci bir "kaçınılmaz" hedef gösterdi: Yerelleşme. Yerelleşme politikası, 1990'lı yılların sonunda başta Dünya Bankası tarafından aynı küreselleşme gibi "kaçınılmaz" diye etiketlendi. Küreselleşme çağında yerelleştirme, sosyal devlet ve ulus devlet kavramlarından geriye kalanları ortadan kaldırmak üzere formüle edildi.

Dünya Bankası yerelleştirmeyi, bizlerin algılamasından daha farklı bir kavramsal çerçeveye oturtarak teşvik etmektedir. Buna göre yerelleştirme (1) herhangi bir hiyerarşik yapılanma içinde üst birimden alt birime yetki devridir; (2) merkezi yönetimden valilik, kaymakamlık gibi mülki kademeye-taşra birimine yetki devridir; (3) merkezi yönetimden ya da mülki kademelerden yerel yönetimlere (özel idare, belediye, köylere) yetki devridir; (4) yerel yönetimlerden gönüllü kuruluşlara ve özel sektöre yetki devridir. Bu çerçeveye göre en iyi ve ulaşılması gereken son durum dördüncü şıkta dile getirilendir. Dünya Bankası konuya elbette neo-liberalizm ideolojik zemininden bakmaktadır. Bu zemin, taşra yönetimini merkezi yönetimden "iyi", yerel yönetimi taşra yönetiminden "iyi", ama asıl olarak devlet yapısının her parçası karşısında özel sektörü (piyasa mekanizmasını, sermayenin doğrudan yönetimini) "iyi" gören bir zemindir. Neo-liberalizm için yerel yönetim, "ehveni şer" kötünün iyisi olan seçenektir. Küreselleşme çağında yerelleştirme, bir ulus-devlet yapılanması içinde merkeze karşı yerel'i güçlendirme modeli değil; devletin sosyal devlet ve ulus devlet karakterini silmek ve kamu yetkilerini doğrudan piyasa mekanizmasının yönetici unsurlarına devretmek modelidir. Piyasa mekanizmasının yönetici unsuru, ça-

ğımızda küresel piyasalar ve onların kurucu unsuru olan transnasyonal şirketlerdir.

Küreselleşme çağının yerelleştirme politikası, bu içeriği nedeniyle, son ikiyüzyıldan bu yana yaşanan yerelleştirme / yerel yöneticilik tartışmalarından radikal farklılıklar taşır. Yerel yönetimler ve yerelleştirme, zaman ve mekandan kopuk olarak değil, "şimdi" için ve bu stratejinin içinde değerlendirilmelidir. Böyle bir değerlendirme, yerelleştirme süreci ve yerel yönetim olgusu karşısında düşüncelerimizin özgürleşmesini sağlayacaktır.

Bu çağın neo-liberal yerel yöneticiliği, sosyal devletten ve ulus devletten aynı anda vazgeçmenin aracıdır; devletin bu iki özelliğinden vazgeçiş çağımızda sömürgeleşmeyi ve sermaye kesiminin tartışılmaz açık egemenliğini güvence altına almaktadır. Sömürgeleşme, son iki - üç yüzyıldan bu yana kendilerini siyasal varoluş biçimi olarak "ulus" diye tanımlamış olan halkların, kendilerini kendi iradeleri ile yönetme hakkının gasp edilmesidir. Kendini yönetme hakkının gaspı klasik sömürgecilik döneminde *askeri işgallerle açıkça*, 20. yüzyılın yeni sömürgecilik döneminde *sermaye ihracı yoluyla örtülü* olarak zamanın imparatorlukları ya da gelişmiş kapitalist ülkeleri tarafından gerçekleştirilmişti. Günümüzde, küresel sömürgecilik çağında ise, aynı gelişmiş ülkeleri kendilerine mesken tutmuş olan transnasyonal şirketlerin bu ülkelerin belirleyiciliklerinden yararlanarak *mali sermaye işgali yoluyla açıkça* gerçekleştirilmektedir. Bu dönemde işgal, klasik sömürgecilik çağında olduğu gibi "açıkça"dır; bunun formu "governance" ya da Türkçeye çevrilen biçimi ile "yönetişim" iktidarındır.

III.

"Küreselleşme çağında yerel yönetimler nasıl bir rol üstlenmişlerdir?" sorunu, ülkemiz örneğinde üç araç üzerinden irdeleyebiliriz. Birinci araç, yerel yönetim yasa tasarılarıdır. 1994'ten bu yana yerel yönetim tasarıları hazırlanıyor ve meclise kadar taşınmıyor. Tasarılar, gerçekleştirilmek istenen yerel yönetim reformunu tanımlamamızı sağlayacak araçlar durumundadır. İkinci araç, Avrupa Birliği'nin yerelleştirme yaklaşımıdır. Avrupa Birliği bölgesel ve yerel yönetimler reformu bakımından gerçek bir baskı unsuruna dönüşmüş durumdadır. Türkiye'den, devlet örgütlenmesini "ademi merkezizetçilik ilkesi"ne göre değiştirmesini talep etmektedir. Üçüncü araç, Dünya Bankası tarafından formüle edilen yerelleştirme politikalarıdır. Dünya Bankası 1999 yılında küreselleşme ve yerelleştirmenin ikiz kardeş olduğunu ilan etmiştir. Savı, küreselleşme nasıl zorunluysa yerelleştirmenin de öyle zorunlu olduğudur. Bu kuruluşun, yerelleştirmenin nasıl yapılacağına ilişkin çeşitli projeleri vardır; projeleri kredilere bağlayarak -mali sermayenin gücünü devreye sokarak yaşama geçirmektedir. Dünya Bankası Uzak Asya'da ve Latin Amerika'da pek çok ülkenin yerel yönetim sistemini reforme etmek için bu tür krediler vermiş bulunmaktadır. Tür-

kiye için de, örneğin Filipinler için yapıldığı gibi, bir "belediye reformu kredisi" çalışmalarını yürütülmektedir.

Küreselleşme çağında yerel yönetimlerin konumunu ve rolünü anlayabilmek için, öncelikle şu temel varsayımı benimsemek zorundayız: Yerel yönetim devlete ait bir unsurdur. Liberal ideolojinin dediği gibi "yerel yönetim topluma, merkezi yönetim devlete" ait bir unsur değildir. Bunların her ikisi de devlet örgütlenmesine ait unsurlardır; merkezi yönetimin hareketini belirleyen toplumsal dinamikler neyse, yerel yönetimlerin konumunu ve hareketini belirleyen toplumsal dinamikler de odur. Her iki parçası itibarıyla devlet, toplumsal dinamiklerin dışında bir yerde var olamaz; bu organizasyonu anlamının tek yolu toplumsal dinamikleri analiz etmektir.

Şimdi, bir yerel yönetim birimi düşünelim: bütçesi olan, harcamalar yapan, gelir elde eden bir yapı, daha somut olarak belediyeyi düşünelim. Bu bünyenin çevresini canlandırmaya başlayalım. Belediyenin çevresine dört toplumsal halka çizebiliriz. En yakın çevredeki birinci toplumsal zümreye "iş dünyası" diyebilirsiniz, ya da "sermaye" diyebilirsiniz. İkinci halka "taşınmaz sahipleri" çevresidir; gayri menkul sahibi olan yani toprak rantı beklentisi olan kesimler. Üçüncü toplumsal halkaya seçmeni oturtabilirsiniz. Beş yılda bir yerel organları oluşturan, hesap sorma yetkisine teorik de olsa sahip olan 18 yaşından büyük yurttaşlar. Dördüncü toplumsal halkaya "yerel halk"ı yerleştirebilirsiniz; yaşı ne olursa olsun herkes.

Gelirleri ve görülen hizmetleri şimdilik bir yana bırakarak, yalnızca yerel yönetimin elindeki parayı harcama sürecine yoğunlaşalım ve bu dört toplumsal halka ile ilişkilerini hızlıca gözden geçirelim:

Bir belediye plan yapar, proje yapar, yaptığı yatırımların kontrollük hizmetlerini gerçekleştirir, bunun için bütçesinden etüd proje kaleminden para harcar. Bu işlerle serbest meslek sahiplerini, mimarları, mühendisleri, müşavirleri, plancıları vs belediyenin yakın çevresine toplar. Belediye bol miktarda yol, park-bahçe, kanalizasyon, su vs biçiminde inşaat işleri yapar; bu işlerle müteahhitlik sektörü ve yapı malzemeleri üreten inşaat sanayii unsurları, belediyenin en yakın çevresine yerleşir. Belediye iş makinaları, toplu taşıma ve binek araçları, çeşitli araç-gereç satın alır; böylece otomotiv sektörü bütün alt dallarıyla beraber karşısında yerel yönetimi müşteri olarak bulan reel sektör parçası özelliği kazanır. Demek ki, yerel yönetim etüd-proje, inşaat ve makine alımlarından oluşan "yatırım harcamaları" eliyle, en yakın çevresine "iş dünyası"nın sanayi - inşaat sermayesini çekmektedir. Yatırımları gerçekleştirmek amacıyla gerekli finansmanın bir kısmı krediler ile karşılanır. Belediye yalnızca kamu kredisi almaz, yerli ve yabancı bankacılık sisteminden kredi kullanır. O halde, yerel yönetimin müşteri giysisi giydiği "iş dünyası ile ilişkiler" halkasında bir de mali sektör vardır. Özetlersek, yerel yönetimin çevresindeki ilk toplumsal halka, sa-

nayı ve inşaat sektörleri ile mali sektörün unsurlarından oluşur. Yerel yönetimlere ilişkin olarak yapılacak her türlü yetki genişletmesi, her türlü kaynak arttırımı kararı, görev alanındaki her genişleme bu sektörel unsurları, bu sermaye çevrelerini doğrudan doğruya ilgilendirir.

Şimdi bir başka soru sorabiliriz: İlk toplumsal halkada yer alan unsurlar, yalnızca "yerel" büyüklükte unsurlar mıdır? Hayır, işin hacmine göre bu unsurlar yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası / küresel sermaye grupları olmak özelliğine sahiptirler. Eğer yerel yönetim dış kredi kullanacaksa, sözünü ettiğim sermaye çevresi uluslararası mali sektördür. Eğer iş makineleri alımı yapılacaksa, Türkiye iş makinesi üretmediği, bunları ithal ettiğimiz için bu halkaya ithalatçı yerli şirketler üzerinden uluslararası otomotiv sanayii girer. Yerel yönetim kırtasiye malzemesi alımı yapıyorsa, temizlik işleri yaptıracaksa, bu durumda yerel esnaf - tüccar - şirket sahibi de bu ilk halkadadır. İnşaat sektöründe ortalama boyutta bir iş yapılıyorsa müteahhitlik sektöründe bölgesel ölçekte iş yapan müteahhit, daha küçük işler yapılıyorsa hemen o mekanın müteahhidi, ama yap- işlet- devret yöntemiyle teknoloji gerektiren bir bertaraf tesisi yapılıyorsa uluslararası ve ulusal büyük sermaye kesimi doğrudan doğruya bu halkanın içindedir.

Her ölçekten iş çevresi, karşısında yerel yönetimi pazarının müşterisi olarak gördüğü sürece, yerel yönetimin gelirlerinin ve dolayısıyla harcama kapasitesinin arttırılması ile doğrudan ilgilidir. Her tür ve her büyüklükten sermaye, yerel yönetimlerin çevresine yerleşmiş ilk toplumsal halkamız.

İkinci halkayı "taşınmaz sahipliği" olarak belirlemiştik. Konut, işyeri, arsa, arazi sahipleri. Bu halkanın özelliği, örneğin Beğendik mağazalarının sahibi olan bir mülk sahibiyle, örneğin Çiçinbağları'nda gecekondu tapusunu almış bir mülk sahibinin aynı potada eriyebilmesidir. İlk toplumsal halkada yerel yönetimin ilişkileri itibariyle sınıfsal çekirdek ortaya koyulabilirken, bu halkada birleşmez sınıfsal özellikler yanyana, içiçe düşmektedir. Daha ikinci toplumsal halkaya geçtiğimizde birden bire bir muğlaklık beliriyor. Bir büyük ticaret işhanının mülk sahibi tarafından yükseltelen rant beklentileri ve yerel yönetim sisteminden beklentileri ile Çiçinbağları'ndaki bir gecekondu mülk sahibinin geliştirdiği modeller ve beklentiler aynı olabilir mi? Özü itibariyle aynıdır. Her ikisi de yerel yönetim tarafından alınacak imar kararları doğrultusunda cebinden kuruş para çıkmadan sahip olduğu gayri menkulün değerinin artması peşinde koşar. Kendisine bu yönde verilecek her türlü rüşvete açıktır. Yani kitabi anlatımlarda rastlanan o net sınıf ayrımının, birdenbire çıkarlarla karmakarışık olduğu, bulanıklaştığı bir aşama. Eğer "kentsel toprakta mülkiyeti kaldırıyorum, hakkı kullanma hakkı olarak tanıyorum" diyecek olsanız, karşınızda en önce tapu tahsis belgesine sahip olan gecekonduyu bulursunuz. Nüfusun önemli bir kısmının, gecekonduya dayalı hakları elde etmek peşinde, siyasal partilerle ne siddette bir oy pazarlığı yaptığı yeterince bilinen bir gerçektir. Mevcut gelir da-

ğılımı bozukluğu, işsizlik ve gelecekte yoğun kaygı ortamı içinde, gecekondutapusu biricik sigortadır; geleceğe dönük umutları ayakta tutan tek somut araçtır. Türkiye'de taşınmaz sahipliği ve bundan kaynaklanan rant beklentisi, kentlerde en az büyük mülk sahipleri kadar yoksul kitlelerin de tanımlayıcı özelliğihaline gelmiştir.

Üçüncü toplumsal halka, "seçmen kimliği"ne sahip yurttaşlardan oluşur. 18 yaşını geçmiş, yerel yönetimin oluşturulmasında oy kullanma gücüne sahip olan kişi; yurttaş. Yerel yönetim ile ilişkisi ilk iki halkada olduğu gibi doğrudan bireysel çıkarla değil, yerel toplumsal çıkar üzerinden dolaylı olarak kurulan kesim. Bu, yerel yönetim - demokrasi arasında doğrusal ilişkinin çizilmesine zemin olan idealize edilmiş halkadır. Yerel yönetimi açıklamalarda sözü edilen kesim budur ve yalnızca bu kesim varmış gibi hareket edilir. Bu halkanın yerel yönetim ile ilişkileri, açıktır ki, sözü edilen ilk iki halkaya oranla çok daha gevşek ve uzaktır.

Dördüncü toplumsal halka, üçüncüsünden daha geniş olarak "yerel halk", yani çoluk çocuk, yaşlı, seçmen, seçmen olmayan herkesi içine alan kategoridir. "Belediye beşikten mezara hizmet verir" sözünün tabanını oluşturan kesim.

Bu dört toplumsal halka, yerel yönetimlerle ilişkileri itibariyle birbirlerinden önemli derecelere farklılık gösterirler. Yerel yönetimlerin bu toplumsal halkalar ile ilişkileri, içeriden dışarıya doğru sürekli gevşeyerek ve uzaklaşarak kurulmaktadır. Ek olarak, sermaye dediğimiz birinci halka ile yerel halk dediğimiz dördüncü halka arasında üzerinde durulması gereken çok önemli bir fark daha vardır: Yerel halk *yereldir*; yerel yönetimin sınırları içerisinde yaşar, bakış açısı, çıkarları ve beklentileri yereldir. Oysa sermaye yalnızca yerel değildir; bölgesel, ulusal, uluslararası ölçeklerde. Kendisine her ölçekten ittifak bulabilecek bir potansiyele, bir kökene sahiptir.

Küreselleşme, ilk etkisini bu toplumsal halkalardan birincisi üzerinde göstermiştir. Yerel yönetim kredi sisteminde 1985 yılında açılan dış kredi kullanma dönemi ile birlikte kamu kredileri dönemi kapanmış; yerli ve yabancı ama daha çok yabancı özel sermaye kredileri kullanma dönemi açılmıştır. Kredilerin açtığı yoldan ve YİD düzenlemelerinin güvencesi altında, yabancı şirketler belediye hizmetlerini uzun süreli sözleşmeler ile üstlenmek isteğiyle harekete geçmişlerdir. Bunlar, HABITAT, Yerel Gündem 21 gibi çevrelerde sözü çok edilen "yeni aktörler"dir. "Yeni aktörler", ulus-devlet çağının yerel yönetim sistemi içinde kendilerini deli gömleği giymiş gibi hissetmektedirler. Bu nedenle en kapsamlı reform talepleri onlardan gelmektedir. Elbette hayret etmeyeceğiz, bu taleplerin gerekçelerinde hep dördüncü halkadan söz edilmektedir; "yerel halkın uluslararası standartta, kaliteli hizmet alması için!"

Küresel mali piyasalar, yerel yönetimler merkezi ve kamusal kredi sisteminden uzaklaşsın ve kendilerinden daha çok kredi alan birimler haline gelsin istemektedir. Ama daha çok kredi, yerel yönetim sisteminde değişiklikler gerektirmektedir. Herşeyden önce, kamu kredi mekanizmasının kırılması gerekmektedir. Bu gereklilik, İller Bankası'nın adım adım yürüyen tasfiye süreci ile yerine getirilmektedir. Öte yandan kreditor para satmakta, ticaret yapmaktadır. Ticaret en başta, alış-veriş yapan iki tarafın "özgür iradeli" ve "eşit haklar"a sahip olmasını gerektirir. Ticaretin ilginç bir özgürleştirici değeri var; ticaret sermayesi feodalizmi bu özgürleştirici özü eliyle eritmemiş midir? İki taraf aralarında bir sözleşme yapacaklardır. Ancak sözleşme yapmak için taraflardan herhangi birinin iradesi üzerinde bir başka irade -serfin üzerinde senyör gibi; yerel yönetimin üzerinde merkezi yönetim gibi- olmamalıdır. Demek ki "yerel yönetimler özerkleştirilmelidir!" Vesayet bağları gevşetilmeli; küresel mali kuruluşlar yerel yönetimler ile doğrudan sözleşme yapabilmelidir.

Liberalizmin özgürlükçülüğünde yalnızca bu vardır; yalnızca piyasa mekanizması içinde, değişim ilişkileri ve istihdam ilişkileri içinde bireysel özgürlükçülük. Yaşamın diğer alanlarında -toplumsal, siyasal, kültürel özgürlükçülük, liberalizmi piyasa mekanizmasına hizmet ettiği oranda ve yalnızca bununla sınırlı olarak ilgilendirmektedir. Şimdi de aynı şeyi yapıyor liberalizm. Küresel sermayenin piyasa mekanizmasının sınırlarını genişletme amacına endeksli bir özgürlükçülük anlayışı ile yürüyor. Nasıl tüccar sermaye feodal ilişkileri özgürlük adına bu dürtüyle yıktıysa, şimdi de kurulmuş olan tüm toplumsal yönetsel ilişkileri bu dürtüyle yıkıyor. Liberal kimlik birkez daha tarihe özgürlükçü olarak çıkıyor. Pek çok şeyi değiştiriyor özgürlükçülük talebi. Değiştirdiği şeylerin başında ulus devlet denen bütünün gümrük duvarlarıyla, uygulama araçlarıyla, egemenlik kavrayışıyla, ortadan kaldırılması talebi geliyor. Değiştirmeye yöneldiği ilk şey o. Onun yerine bütün dünya genelinde işini görebilmek için yerel yönetimlerle bir kez daha özgürlük talep ediyor. Bu yüzden özgürce karar verebilecek yerel makamlarla iş yapma talebinde bulunuyor ve bu yüzden "global düşün yerel davran" sloganı atıyor. Küresel sermaye ile yerel yönetimler arasında kurulacak ilişkiye "Ankara gibi bir sapma"nın, bir bürokratik mekanizmanın girmemesini talep ediyor.

Günümüzde "yerel yönetim reformu" taslakları, HABITAT ve Yerel Gündem 21 diliyle işte bu "yeni aktörler"e ait modellerden ibarettir.

IV.

Küresel mali sermaye öncülüğünde dile getirilen taleplere uygun model Dünya Bankası tarafından yaratılmaktadır. Dünya Bankası, yine bu kuruluşlardan para toparlamakta, bunları değişken faizli yüksek maliyetli krediler olarak az gelişmiş ülkelere aktarmakta ve model uygulamaya sokulmaktadır.

"Özerk yerel yönetim" talebi, küresel mali piyasaların, finansman bakımından doğrudan kendilerine bağımlı kılınmış yerel yönetimleri yaratabilmek amacıyla yükselttikleri bir taleptir. Ancak bu talebin etkileri ve sonuçları, istediği yerden kredi alabilmek üzere merkezi yönetimden özerkliği artırılmış yerel yönetimler sistemi yaratılması değildir. Bu talep, tüm yerel yönetim sisteminin değişimini gündeme getirmektedir.

Küresel mali sermayenin "özerk yerel yönetim modeli"nin başıca özelliği, yerel hizmetlerin fiyatlandırma ilkesine dayandırılmasıdır. Yerel hizmetler genel vergilendirme ile finanse edilmeyecek; hizmetler piyasa mekanizmasında belirlenen serbest fiyat sistemince finanse edilecektir. Açıkça söylenirse, yerel hizmetler kamu hizmeti olmaktan çıkarılacak, ticarileştirilecek ve özelleştirilecektir. Uluslararası kurumlar ve dış kreditorler, hizmetin bütçeden değil, tarife sistemi / fiyatlandırma sistemi ile yerel halktan hizmeti satın alma karşılığında toplanacak bedeller ile finanse edilmesini, bir kredi koşulu olarak getirmektedirler. Bu açıkça talep edilmekte ve bu sistemin yasa hükmü olarak yaşama geçirilmesi için uğraşmaktadır.

Ç.neğin Çevre Bakanlığı eliyle yerli-yabancı bir konsorsiyuma hazırlatılan ve Dünya Bankası'nca finanse edilen "Ulusal Katı Atık Stratejisi"; Birleşmiş Milletler güdümünde hazırlanan "Ulusal Gündem 21", yine aynı kaynaklarla beslenerek Çevre Bakanlığı ve DPT üzerinden hazırlanan "Ulusal Çevre Eylem Planı (UÇEP), Alman Kalkınma Bankası - Çevre Bakanlığı ortak yayınları, Konrad Adenauer Vakfı toplantıları, hep birlikte Türkiye'de çöp hizmetini bu yönde yeni esaslara bağlama çabasıdır. Bunların tümünde çöp harcamalarının belediye toplam harcamaları içinde %40'ı aldığı gibi bir abartmalı ve gerçek dışı orandan söz edilerek, aynı devletin KİT kamburundan kurtulması gibi, belediyelerin de çöp kamburundan kurtarılması gerektiği söylenmektedir. Oysa ortada ne %40, ne de bir kambur vardır; çöp harcamaları belediye toplam giderleri içinde %10-15 arasındadır. Bu yayınlarda çöp hizmetinin Çevre Temizlik Vergisi'nden karşılanması gerektiği, bunun yapılamadığı, bu nedenle tarifeye bağlanması gerektiği ileri sürülmektedir. Bunlara göre ÇTV'nin hizmeti karşılamaması verimsizliktir. Oysa, çöp hizmeti "kar amaçlı" değil "toplumsal amaçlı" bir hizmettir. Doğrudan insan - toplum sağlığı ile ilgilidir. Dolayısıyla bu hizmetin genel vergilendirme üzerinden, genel kamu bütçesi içinden finanse edilmesi tartışma götürmez. Böyle bir hizmet, neden kendine özgü bir gelir kaleminden finanse edilmelidir ki? Burada yapılan tercih, çöp hizmetlerinin özelleştirilmesini sağlamak amaçlıdır; başka bir anlamı yoktur.

Bu talepler, yerel yönetim tasarılarına girmiştir. Yerel yönetim tasarısı, ÇTV uygulamasını kaldırmakta ve çöp hizmetini su faturalarına eklenecek bir kalem ile tarife üzerinden finanse etmeye girişmiş bulunmaktadır. Bu hizmet için YİD modeli ilke olarak getirilmekte, büyükşehir belediyelerinde su - kanal - çöp, şimdiki Su ve Kanalizasyon İdareleri içinde birleştirilmektedir. Böylece bu üç

temel kamu hizmeti, küresel şirketlerin tekeli kar alanları olmaya hazırlanmaktadır.

Çöp toplama işi, belediyelerin %6-7'sinde ihale edilerek özel şirketlere devredilmiş durumdadır. Henüz bu hacimde iken bile geliştiği gözlemlenen mafyatik ilişkilerin öyküleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Uygulamanın başarısızlığına karşın, yasa tasarısı bu işte ihale süresini beş yıla çıkarmayı öngörmektedir. Ancak asıl kazanç bertaraf tesisleri yapımıdadır; bu alanda yabancı şirketlerin ağırlığı tartışılmaz durumdadır. Buna ek olarak, çöp işi üzerinden Türkiye'ye "bölge yönetimi" kademesi kurma baskısının yolu açılmıştır. Sözü edilen raporların tümünde, ülke genelinde sekiz noktada "Katı Atık Bölge İdareleri" kurulması gündeme getirilmektedir. Çöp işi ile su ve kanalizasyonun birleştirilmesi önerisi de gözönünde bulundurulursa, bu önerilerin Türkiye yönetim sistemi üzerinde etkiler doğuracak boyutlara sığradığı açıkça görülecektir.

Küresel iş stratejileri, yüksek karlılığı bölge ölçeğinde görüyor. Raporlarda bölge düzeyinde fiyata dayalı bir piyasa malı olarak yapılacak bu işin yüksek sermaye yüksek teknoloji gerektirdiği ileri sürülüyor, bunun Türkiye tarafından karşılanamayacağı bir kez daha saptanıyor, tek mümkün yol yap-işlet-devret'tir deniyor. Yap-işlet-devret, kamu hizmetini yapıncılaştırma yöntemidir; küresel şirketlerin iş stratejilerine uygun formdur. Fiyat mekanizması, piyasa mekanizmasında kapitalist üretim ilişkilerini inşa eden tekniktir. Yürütülen hizmeti kamu hizmeti olmaktan çıkararak araçtır. (1) Fiyatlandırma ilkesi, (2) YİD Modeli, ve (3) Bölgesel örgütlenme, bu üç ilke, küreselleşme zamanlarının yerel yönetim sisteminde yaratılmasını talep ettiği yeni modelin kurucu ilkeleridir.

Küreselleşmenin yerelleştirme politikası, yönetim ölçeğini değişikliğe zorlamaktadır. Küresel iş stratejileri, ulus- devlet sınırları içinde iş görememekte, ulus- devletin iç ve dış sınırlarının yeniden tanımlanmasını talep eden bir yeni unsur olarak ortaya çıkmış bulunmakta ve kendine uygun ölçekler geliştirilmesini zorlamaktadır. Yerel yönetim tasarısı bu istekler doğrultusunda (1) belediye kurma ölçeğini 2000 nüfustan 10.000 nüfusa yükseltmekte; (2) köy yönetimini 850 ilçe köy birliğinde birleştirmekte, (3) büyükşehir belediyesi sistemini şimdikiyle birlikte 25 civarına çıkararak bunları birer bölge yönetimi esprisinde genişletmekte, (4) il özel idarelerini ön plana çıkararak yerel ölçeği bölgesel yönetime doğru itelemektedir.

Türkiye'de bölge dediğimizde bizim aklımızda olan coğrafi bölgelere denk düşen yapılanmaya ulaşmak, onu zorlamak güç olduğu için, iller bölge örgütlenmesine doğru yönelişin aracı olarak görülmektedir. Bu bakımdan asıl inisiyatif Avrupa Birliği'nin elindedir. Avrupa Birliği kanadından bölgesel özerklik sistematiğini il düzeyinde kurmak ve oralarda valilik sistemini bölge örgütlemesine dönüştürmek üzere çeşitli formüller geliştirildiğini görmek gerekiyor. Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler doğrudan doğruya transnasyonal şirketlerin iş

stratejileri bakımından uygun ölçek neyse, o kıstasları geliştirmek üzere hareket ediyorlar; Avrupa Birliği de kendi içerisinde daha hukuksal süreçte mevcut sistemi dönüştürme yoluyla ölçekleri sürekli büyütürken aynı noktaya hizmet ediyor. Buna karşın elimizdeki yasa tasarısı ve bizim kendi kendimize yaptığımız tartışmalar ölçek problemini, aslına bakarsanız gündeme de getirmiyor, ölçek problemini etkinlik ve demokrasi ilkeleri bakımından son derece naif tartışıyor. Dışarıdan gelen bu iyi düşünülmüş talepler altında bir taraftan yerel yönetimler özelleştirmeci yapıya kavuşturulurken, bir taraftan Türkiye'nin mülki ve yerel yönetim kademelenmesi, ölçek yapısı doğrudan değişmeye zorlanıyor.

V.

Bu gelişmelerin içerisinde Birleşmiş Milletlerin son derece önemli bir pozisyonu vardır. Birleşmiş Milletler 1992 Rio toplantısından beri ilginç yerlere kürek çekiyor Rio toplantısı Kalkınma ve Çevre Konferansı'ydı; "sürdürülebilir kalkınma" hedefi bu toplantıda karar altına alınmıştı. Sürdürülebilir kalkınma az gelişmiş ülkeleri çevre cenderesine sıkıştırmaktan ve bölgesel yönetim ölçeğini taşıyacak "havza yönetimi" ilkesini gündeme getirmekten başka birşey değildir. Rio toplantısının önemli bir başka sonucu Gündem 21 Deklerasyonu olmuştur. Gündem 21, yirmibirinci yüzyılın gündemi. Dünyanın yeni yüzyıldaki gündemi "Global Gündem 21", ülkelerin yeni yüzyıldaki gündemi "Nasyonal Gündem 21", ve yerel yönetimlerin yirmibirinci yüzyıldaki gündemi "Yerel Gündem 21" olarak adlandırılmıştı. Espiri şuydu: Dünyanın 21. yüzyılda küresel gündemini belirlemişlerdi o toplantıda ve bildirgede deniyordu ki bütün ülkeler bu sistematizasyonda kendi Ulusal Gündem 21'lerini geliştirecekler, ve yine bütün ülkeler kendi yerel yönetimleri bazında Yerel Gündem 21'lerini hazırlayacaklardır.

Türkiye'de Ulusal Gündem 21 çalışmasını Dünya Bankası finanse etti, çalışma DPT ve Çevre Bakanlığı eliyle yapıldı, rapor Nisan 2000'de çıktı. Yerel Gündem 21'leri de Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı adlı UNDP adlı birim üstlendi. Türkiye genelinde proje koordinasyonu birimi oluşturuldu ve proje kırkın üzerinde belediyede yürürlüğe koyuldu. Projeye dahil olan belediyeler Gündem 21 ofisleri kurdular ve kendi halklarıyla, yerel halklarıyla toplantılar yaparak geniş katılım sağlayarak yirmibirinci yüzyılda nasıl bir Aliğa, yirmibirinci yüzyılda nasıl bir Bursa sorularına cevap bulup kendi deklerasyonlarını hazırlamaya teşvik edildiler. Onun içerisinde konseyler, kurultaylar, kent konseyleri, kent kurultayları kuruldu. Aliğa'da birine katıldım, şöyle bir fotoğraftı: Bir öğrenci, ortaokul öğrencisi ilçe milli eğitim müdürüne soru soruyor, ilçe eğitim müdürü de önünü ilikleyip herkesin önünde öğrenciye cevap veriyordu. Öğretmeniyle görüşme problemi yaşayan bir toplumda ve ilçe milli eğitim müdürüyle tanışmadan büyüyenlerin olduğu bir toplumda, onunla hesaplaşma ortamı sağlaması inanılmazdı. Bu girişimin böyle güzel kazançları oldu ve zaten sanıyorum herkesin aklında olan boyut bu katılımcı boyuttur.

Öte yandan Gündem 21'de deniyordu ki; bürokrasi özel sektör ve sivil toplum örgütleri bir araya gelecekler, toplum bütün unsurlarıyla, kendi sorunlarını kendisi tartışabilecektir. Böylece o kapalı ağır bürokratik devlet aygıtını kendini denetime açmak zorunda bırakacak, katılım kanalları genişleyecektir. Demokratik kitle örgütleri, kendini öyle tanımlayan örgütler, bu adı unutup kendilerini "sivil toplum kurumu" diye lanse etmeye başladılar. Bu sıfat değişikliğinin, devlet katlarında kolayca kabul edilmek gibi pratik bir yararı vardı. Bir vali, bir kaymakam ya da bir okul müdürüne, "ben demokratik kitle örgütünden geliyorum" dediğinizde makbul değilsiniz; ama "sivil toplum örgütünü temsilen geliyorum" dediğinizde, "buyurun" denilip çay ikram edilebiliyor size, kabul ediliyorsunuz. Kabul ediliyorsunuz çünkü Rio Gündem 21 Deklerasyonu Türkiye Cumhuriyeti tarafından imzalanmış, sivil toplum örgütü kimliğinde kendini ortaya koyacak olan bütün toplumsal örgütlenmelerin bürokrasi tarafından kabul edileceği sözü verilmiştir.

Ama daha genel olarak bakılırsa, Gündem 21'e başka bir fonksiyon yüklenmişti. Bu fonksiyon şimdi bütün yönleriyle açığa çıkmış bulunmaktadır. Formülü bir kez daha anımsamak gerekir: Bürokrasi + özel sektör + sivil toplum örgütleri. 1990'lı yıllar boyunca, Gündem 21 anlayışı çerçevesinde öne çıkan "ortak", üçüncüsü yani sivil toplum örgütleri olmuştur: Oysa bu formülde diğerlerinden daha fazla "ortak", iki numaralı olan özel sektördür.

UNDP, Mayıs 2000'de İsveç'in Malmö kentinde Çevre Bakanları toplantısı yapmıştır. Toplantı sonunda ortaya çıkan Malmö Bildirgesi'nde, Gündem 21 çalışmalarının, bürokrasiye ve insanlara sivil toplum örgütlerinin önemini anlatmak bakımından önemli mesafe alınmasını sağladığı belirtilmektedir. Ancak şimdi yeni bir ruh gerekir denmektedir. Bildirge'ye göre, 2002 yılında, Rio gibi dünya genelinde yapılacak olan toplantıda bu yeni ruh formüle edilecektir. Birleşmiş Milletler bu yeni ruha hazırlanmıştır. Yeni ruh *Global Compact*'tır. Küresel Sözleşme adını verdikleri bu yeni birim, 1999 yılında Kofi Annan'ın, dünyanın en büyük transnasyonal şirketlerine yaptığı davetle yaratılmıştır. Dünyada birçok uluslararası platformun karşı çıkarak protesto etmesine karşın, Global Compact ruhu inşa edilmeye başlanmıştır. Birleşmiş Milletler + transnasyonal şirketler + sivil toplum örgütleri bir araya gelerek, dünya genelinde geliştirilecek politikaları belirlemek üzere bir küresel sözleşme yapmışlardır. Dokuz ilke-den oluşan bu sözleşme, bu üç eşit ortaklı kurul tarafından uygulamaya koyulacaktır. Birleşmiş Milletler uluslararası bürokrasiyi, transnasyonal şirketler özel sektörü temsil etmekte, uluslararası NGO'lar (ILO, Uluslararası Af Örgütü gibi) dünya genelinde, insan hakları ihlallerine, çocuk emeğinin kullanılmasına, kadın emeğinin sömürülmesine, doğanın ve çevrenin yok edilmesine neden olan uygulamalara karşı kurallar koyacaklar, yaptırımlar uygulayacaklardır.

Küresel Sözleşme adı verilen bu üç ortaklı formülün gerekçesi, yine Birleşmiş Milletler tarafından şöyle açıklanmaktadır: "Dünya üretim ve ticaretinin

3/4'ü transnasyonal şirketlerin elindedir, özel sektör, bütün uygarlığın ve kalkınmanın motor gücüdür. Özel sektör yaşamda bu denli ağırlığa sahipken temsili demokrasinin o pahalı ve uzatmalı yollarıyla karar mekanizmalarını harekete geçirmek zorunda kalmamalıdır. Dünya zenginliğini, toplumların zenginliğini özel sektör yaratıyorsa, karar verme mekanizmalarında da bu ağırlığa uygun bir yere sahip olmalıdır. Bu nedenle özel sektör temel karar mekanizmasında üç ortak içinde yer alacak eşit ortaklardan biri olmalıdır."

Küresel Sözleşme'nin üç ortağı üzerinde düşünmekte yarar vardır: Devlet ya da bürokrasi ile kastedilen açıktır. Seçilmiş ya da atanmış kamu görevlileri, bu ortaklıkta kamu gücünü temsilen yer alacaklardır. "Özel sektör" hukuki anlatımıyla "şirket", sosyolojik anlatımıyla "sermaye"dir. Sivil toplum örgütleri ise, içinde özel sektör unsurlarının da yer aldığı, sürekli ya da geçici süre ile, bir ya da birkaç ortak amaç çevresinde kurulmuş sendika, oda, birlik, vakıf, dernek, platform gibi toplumsal örgütlenmelerdir. Bu formülün sınıfsal özü tarifi gereksiz kılacak derecede gözler önündedir. Formülün karşıtını düşünerek iletleyebiliriz. Üç ortaklı bir yapı düşünelim: birinci ortak devlet/bürokrasi + ikinci ortak (sermaye yerine) işçi sınıfı + üçüncü ortak NGO yerine DKÖ (demokratik kitle örgütleri olsun. Böyle bir formülde yer alacak devletin sosyalist bir öze sahip olacağı açıktır; bu formülün "bir sınıfın diğer sınıflar üzerinde tahakkümünü kurma" girişimi ya da devrimci bir iktidar formülü olarak algılanacağı da açıktır. Şimdi geliştirilmiş olan, işte böyle bir formülün karşıtıdır; toplumsal yapı içinde sermaye kesiminin siyasal - yönetsel açık iktidarını inşa etmeyi amaçlamaktadır. Toplumun geniş kesimlerini dışarıda bırakan, katılımı piyasa mekanizmasının oyun kurucularına açmaktan ibaret bir genişlikte tanımlayan bu formüle verilen ad "governance" ya da "yönetişim"dir.

Governance adı verilen üç eşit ortaklı yeni iktidar tipi, günümüzde Enerji Üst Kurulu, Tarım Üst Kurulu, Telekomünikasyon Üst Kurulu gibi "üst kurullar" eliyle yaşama geçirilmeye başlanmıştır. Buna ek olarak "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" olarak adlandırılan 2001 yılı ekonomik programında devlet yapılanmasını governance esaslarına göre yeniden düzenlemek, orta vadeli hedefler arasında yer almış bulunmaktadır. Programın son paragrafı, bu hedefi dile getirmektedir. Ve bu formül dünya genelinde, yakın gelecekte Birleşmiş Milletler'in "Global Compact" uygulamasıyla yayılacak görünmektedir. Birleşmiş Milletler'in 2002'de yapacağını ilan ettiği küresel konferansın, "Compact" formülünü gündem 21. sistematğine benzer bir sistematik ile yaygınlaştırmaya girişmesi beklenmelidir. Bu konferansın "Global Compact" kuruldu; şimdi tüm ülkeleri ulusal düzeyde "National Compact" ve yerel düzeyde "Local Compact" uygulamasını yaşama geçirmek ile görevlendireceği tahmin edilebilir.

Yönetişim, 21. yüzyıl kapitalist devlet yapısını inşa etmekte ve bu yapının adı olarak ortaya çıkmış bulunmaktadır. Bu kavramı, bu kavramla hedeflenen

yeniden yapılanma projesini "moda" olarak görmek ve hafife almak, öngörü zayıflığı olacaktır.

Yönetişim formülü, genişçe bir kesimde "government"a karşılık "governance" üstünlüğünden hareketle katılımcılık, demokratiklik, yönetme gücünün devletten / bürokrasiden topluma geçiş hareketi olarak algılanmakta; kapsamlı bir demokratikleşme süreci olarak yüceltilmektedir. Bunlara göre şimdiye kadar var olan "government" yani "yönetim", gücün bürokraside toplanmasını sağlayan ve tek taraflı iktidarı güvence altına alan bir yapıydı. Oysa "governance" yani "yönetişim", adından da anlaşıldığı üzere karşılıklılığı anlatmakta, iktidarın paylaşılmasını sağlayan bir yapıya işaret etmektedir. Yönetişim, yöneten - yönetilen ayırımına son verecek; "devlet ile toplum" arasındaki uzaklığı ortadan kaldıracak formül olarak sunulmaktadır. Kavram bu sunuluş tarzı ile, Marksizmin komünist toplum aşamasında devletin tarihe karışacağı, "devletin söneceği" öngörüsünün çok erken başladığı izlenimi yaratmaktadır. Gelin görün ki governance "devletin sönməsi" olmadığı gibi, devletin toplum içinde erimesi de değildir. Yönetişim, neo-liberal ideolojinin kavramı olarak tüm temel varsayımlarını bu zeminden almakta; devleti yedirdiği toplumu piyasa mekanizması çerçevesinde örölmüş bir yapı olarak gördüğü için katılımın sınırlarını piyasa mekanizmasına göre çizmektedir. Toplumu piyasa mekanizmaları bütününden ibaret saydığı için üç eşit ortaktan birisi piyasa mekanizmasının lideri olan sermayenin kendisi olarak belirlenmiştir.

Yönetişim adı verilen bu iktidar yapısı, yalnızca ulusal siyasal iktidar için öngörölmektedir. Bu formül, ulusal düzeyde sektörler itibariyle kurulan "üst kurullar" eliyle devlet örgütlenmesinin temel taşları olan bakanlıkları sekreteryaya konumuna geri çekerek genişlemektedir. Üst kurullarda, o sektörün bürokrasisinden temsilciler ile sektörde belirleyici güce sahip özel şirketler ve sektörle ilgili dernek, oda, vakıflar yer alarak; sektöre ilişkin politikaları belirleme, bunların uygulanmasını sağlayacak yaptırımlar koyma, uygulamaları izleyerek denetleme ve gerekirse cezalandırma yetkilerini kullanacaklardır. Okul ve hastane yönetimleri, bu formülün bir başka uygulama alanı olarak karşımıza çıkacak görünmektedir. Okul yönetiminde öğrenci - öğretmen - veli katılımlı ortak yönetim, "yönetişim" esprisinin hedeflediği katılımcılığı karşılamamaktadır. Yönetişimci formülü, okullara servis, kantin, inşaat, ders kitabı ve malzemeleri hizmetlerini sunan "eğitim ekonomisi" dünyasının özel unsurlarını da katarak düşünmek gerekecektir.

Yerel yönetimlerde temsili demokrasiyi genişletmek ve halkın yönetime katılımını artırmak amacıyla öne sürölen "kent kurultayları" ve "kent konseyleri", yönetişim formülünün uygulama araçları olmuştur. Bu kuruluşlar, o yörede iş yapan ya da iş fırsatı arayan şirketlere, yerel yönetimlerin karar mekanizmalarında doğrudan söz hakkı vermenin araçları olarak genişletilmeye çalışılmıştır. Kent konseyleri pekçok örnekte toplumsal - kamusal örgütlerin kendilerini ifade

kürsüleri olmuş, BM Gündem 21 Projesi'nin özel sektöre sandalye açma amacı gerçekleşme şansı bulamamıştır. Bu durum projeciler açısından "başarısızlık" durumudur. Bunu aşmak üzere, kendi getirdikleri formül eğilip bükülmektedir.

Antalya Kent Konseyi, bu talep ile Gündem 21 Projecileri üzerinden belki de ilk kez açıkça karşı karşıya kalmış olan örnektir. Gündem 21 Projecileri, özel sektörün ortaklığını kabul ettirme mücadelesinde, bizzat Konsey'lerin engellemesi ile yüz yüze gelmiş durumdadırlar. Bu engeli aşmak için, "üç eşit ortak yapı"nın kurumları olarak tasarladıkları Konsey'leri etkisizleştirmeye çalışmaktadırlar. Antalya Kent Konseyi'nde yaşanan tartışma gerçekten ilginçtir. Bu örnek yaygınlaşacaktır; bu nedenle gelişmenin ayrıntıları ile bilinmesinde yarar vardır. Antalya'da yayımlanan Kent Günlüğü adlı gazetenin 2 Nisan 2001 tarihli sayısında birinci sayfa manşeti "Kent Konseyine Yeni Ortak"tır. Haber aynen şöyledir:

KENT KONSEYİNE YENİ ORTAK

Antalya Kent Konseyi Başkanı Bekir Kumbul'un girişimleri ile GÜNDEM 21 yeniçün yapılanma sürecine girdi.

Kent için kısa, orta ve uzun dönemli projeler üreten ancak bu projeleri hayata geçiremeyen GÜNDEM 21'ler, iç yapısına özel sektörü de alarak çalışmalarını sürdürme aşamasında.

Falez Otel'de yapılan GÜNDEM 21 çalışma grupları başkanları, ilgili bazı üyeler ve basın mensuplarının katıldığı bir toplantı ile açıklanan proje, sivil toplum temsilcilerinden oluşan ve kamusal ortağı üzerinde hiçbir baskı gücü olmayan Kent Konseyi'ne özel sektörün de katılmasını içeriyor.

Konsey ve Büyükşehir Belediye Başkanı'nun konuşması ile başlayan toplantıda üyeler, bu ortaklığın iç yapısı hakkında bilgilenmek istediklerini söyledikçe, "henüz bir ortaklık çalışması olmadığı", başkan Kumbul, başkan vekili Osman Aydın, genel sekreter Sema Nur Kurt ve özel sektör ortağı temsilcisi KENTKUR yönetim kurulu başkanı Sinan Erer tarafından açıklandı.

ALARKO HOLDING ve KENTKUR'un özel sektör ortağı olarak Konsey bünyesine alınmasını isteyen başkan Kumbul, GÜNDEM 21'lerin önünde üç seçenek olduğunu söyledi. Bekir Kumbul, "ya bu ortakları kabul eder projelerinize finansman sağlarsınız ya da 'biz böyle çalışır proje üretir belediye başkanlarına sunarız onlar ister yapar ister yapmaz bizi ilgilendirmez' dersiniz ya da kendi projelerinize kendiniz finansman bulursunuz" derken, ALARKO HOLDING ve KENTKUR temsilcisi Sinan Erer "biz aslına risk alıyoruz. Bu ortaklık teklifi geldiğinde durumu çok irdeledik, kendimizi yeniden tanımladık ve uzun vadede vizyon projesi olabilecek kabiliyette olan Antalya'nın Kent Konseyi'nin özel sektör ortağı olmaya karar verdik" dedi. Sinan Ere, Antalya'nın orta vadeli projelerinde yer alma kararında olduklarını da açıkladı.

ÜYELER "TARTIŞILMALI" DEDİ

Başkan Kumbul ve özel sektör temsilcisinin "henüz böyle bir ortaklık yok" demesine karşın, KENT VİZYONU Projesinden ve GÜNDEM 21 WEBSİTESİ çalışmalarından söz edilmesi, bu projelerin özel sektör ortağın katkıları ile yapıldığı ve yapılaşmanın söylenmesi üzerine üyelerin bu ortaklığın iç yapısının açıklanması gerektiğini söylemeleri ve tartışılmadan ve Konsey kararı alınmadan böyle bir çalışmanın başlatılmasının doğru olmadığını söylenmesi üzerine, ortaklık konusunun tartışmaya açılması ve ortaklığın yapısının belirlenmesi konusunda görüş birliğine varıldı.

ÖZEL SEKTÖR NEYE ORTAK OLUYOR?

Toplantıda tartışılan bir diğer konu da, özel sektörün hangi projelerin ortağı olacağı ve bu ortaklıktan ne elde etmeyi beklediği soruları oldu. Üyelerin özel sektör ortağın beklentilerinin olmasının anlaşılır olduğunu ve plan hükümleri ile Konsey kararlarına uygunluk kriterleri ile bunun makul karşılanacağını belirtmeleri toplantının olumlu bir havada sürmesini sağlarken, Marmara ve Boğazlar Belediyeler Birliği Genel Sekreteri Fikret Toksöz'ün "özel sektörün bu planlama çalışmaları içinde yer almak istemeyeceğini, daha çok vizyon projeler üretmek ve uygulamak isteyeceklerini" söylemesi, bu ortaklığın iç yapısının eşitler arası olmayacağını sinyallerini verdi. Toksöz ortaklığı kamusal ortak ile özel sektör ortaklığı olarak tanımladı ve Kent Konseyi'nin ortaklığın içinde gözlemci, izleyici olarak bulunacağını söyledi.

İşte bu noktada yerel iktidarı paylaşma sürecine giren özel sektörün kentsel ve kamusal yararlar açısından denetlenmesini sağlayacak üçüncü ortağın yani Kent Konseyi'nin eşit ortak olup olmayacağı sorusuna yanıt aranması gerektiği, toplantının ucu açık kalan bölümüydü."

VI.

Merkezi yönetim karşısında yerel yönetimleri güçlendirmek, her zaman ve her durumda demokratikleşmeyi sağlayan bir politika değildir. Günümüzde geliştirilen yerelleştirme politikası neo-liberalizme aittir; bu politika özelleştirme ve yabancılaştırma süreciyle birlikte sosyal ve ulusal devletin tasfiyesine, az gelişmiş ülkelerin sömürgeleşmesine hizmet etmektedir. Bu yerelleştirme politikası, yerel yönetimlerin merkezi yönetim ile bağlarını en az düzeye indirerek yerel yönetimleri merkezi yönetimden özerkleştirmekte, aynı anda bu birimleri küresel mali piyasalara bağımlı hale getirmektedir. Bu politikanın amacı yerel yönetimleri güçlendirmek değildir; bu hedef bir ara duraktır. Son amaç, kamu hizmetleri ve kamu yetkilerinin tümüyle özel sektöre devredilmesidir. Ve dönemin özel sektörü de kendine özgüdür; bu kesim transnasyonal şirketlerden başlayıp yerel küçük şirketlere kadar uzanan karmaşık bir hiyerarşik yeniden yapılanma içindedir. Küresel sömürgeleşme yalnızca kamu örgütlenmesi ekseninden değil aynı zamanda ve daha büyük bir hızla özel sektör ekseninde ilerlemektedir.

Peki yerelleşmeye karşı mıyım? Bu, yanlış bir sorudur. Yerelleşmenin bir evrensel tanımı yoktur. Yerelleşme diğer bütün araçlar gibi, ait olduğu dünya görüşü içinde anlamlıdır. Böyle bir soruya yanıt verebilmek için, öncelikle, günümüzde uygulamaya koyulan yerelleşme politikasının içeriğini, çeşitli toplumsal taraflar, ülkemiz ve genel olarak insanlığın çıkarları için ne anlama geldiğini ortaya koymak gerekmektedir.

Günümüzün yerelleştirme politikası, neo-liberalizmin yerelleşmesi, sermaye dışında kalan tüm toplumsal kesimlerin bastırılmasına ve tasfiyesine dayalı olduğu için, dünyada yaşanan genel karşı devrim sürecinin kurucu parçasıdır. Bu nedenle neo-liberalizmin yerelleştirme politikasına karşı çıkılması gerekir.